

ECONOMIE EN VLAAMSE BEWEGING. Het is niet moeilijk aan te duiden in welke sterke, zelfs doorslaggevende mate de economie de algemene

Vlaamse situatie heeft beïnvloed. Niet verder teruggaande dan tot in de 19^e eeuw stellen we vast dat een economische ontwikkeling, die op zichzelf genomen niets te maken had met de etnische dualiteit van het land, met haar volle gewicht in de andere schaal van de balans dan de Vlaamse is terechtgekomen. De ijzererts- en vooral de steenkoollagen hadden zich evengoed in Vlaanderen als in Wallonië kunnen bevinden (steenkoollagen bevonden zich zelfs in Vlaanderen). Zij werden in Wallonië ontgonnen en brachten er een snelle industriële expansie teweeg, die zich spoedig ook over andere sectoren van de nijverheid (chemie, glas, non-ferro metalen, machinebouw e.a.) zou uitstrekken. De financiële bovenbouw, vooral dan in de hoofdstad, kwam ook grotendeels in Waalse handen. De aldus gevormde Franstalige leidende economische groep was de enige in het land die op het eind van de 19^e eeuw partij kon trekken van de mogelijkheden die een expansie in andere landen en in andere werelddelen bood, en zoals bekend, betreft het hier niet enkel Kongo, maar, vooral vóór de Eerste Wereldoorlog, ook Oost-Europa, Egypte en China.

Heel deze ontwikkeling bracht ook een uitbreiding van het verkeersnet in noord-zuidelijke richting mee. Weliswaar lagen aan het noordelijke uiteinde van dit verkeersnet de Vlaamse havens, inzonderheid Antwerpen, dat aan deze expansie deelachtig werd, maar het is hier de plaats om aan te stippen dat transportbedrijvigheid, welke welvaart zij ook plaatselijk mag verwekken, zeer afhankelijk is van de opdrachtgever, in Antwerpen vóór 1914 een Waalse opdrachtgever, behalve ook buitenlandse opdrachtgevers: men denke slechts aan de aanzienlijke invloed van de Duitsers in deze havenstad. Tegen deze ontwikkeling kon de enige in Vlaanderen sterk aanwezige industriële sector, nl. de textiel, geen tegenwicht vormen, zelfs niet op het gebied van de welvaartsschepping en zeker niet op het gebied van de economische machtsvorming; deze sector was en is precair en zeer conjunctuurgevoelig.

Hoe dan ook, de reeds niet zeer talrijke autochtone industriële en financiële ondernemers in Vlaanderen sloten zich aan bij de zoveel sterkere Waalse en Waals-Brusselse groep. Bij de stichting van de staat in 1830 bestond de leidende groep, ook in Vlaanderen, uit Franstalige, pre-industriële „notabelen” (uit het grootgrondbezit, de patricische en handelsklasse in de steden, beoefenaars van vrije beroepen en de hogere geestelijkheid). Deze groep werd niet alleen bestendig, maar in aanzienlijke mate versterkt door de opkomst van een nieuwe industriële en financiële bovenlaag.

Het verhaal over het doorwerken van deze economische factoren is hiermee verre van ten einde. Ook in de beweging die zich tegen deze kapitalistische, economische structuren opstelde, kwam het zwaartepunt daar te liggen waar zij voorhanden waren, nl. in Wallonië. Wij verliezen hierbij niet uit het oog het vroegtijdig en zelfstandig ontstaan van een socialistische arbeidersbeweging in het Gentse, en evenmin het merkwaardige fenomeen dat het daensisme was, maar dat eerder een niet-grootindustriële proletariaat betrof. Zelfs na de snelle en diepgaande wijzigingen die zich sedertdien hebben afgetekend, kan men de huidige politieke verhoudingen in het land niet verklaren, in-

dien men niet voor ogen houdt dat het zwaartepunt van het Belgisch socialisme lange tijd gelegen heeft in de Waalse industriële oost-westelijke strook door Henegouwen en Luik heen.

Men hoeft geen historische determinist te zijn om te oordelen dat de V.B. in de 19^e eeuw aan deze economische ontwikkeling niets kon veranderen. Zij heeft dit zelfs niet nagestreefd. Nog meer: zij besefte er zelfs het belang niet van. Zij was afkomstig uit een van de economie ver verwijderde gedachtenwereld, die van het idealisme en van de romantiek. Zij was een taal- en cultuurbeweging, die slechts met grote moeite en zeer laat tot het terrein van de politiek doorstootte. Daar raakte zij beklemd in de toenmalige politieke antithese tussen katholieken-klerikalen en vrijzinnigen-antiklerikalen. Maar zelfs indien de V.B. in de 19^e eeuw een aanzienlijke politieke macht ontwikkeld zou hebben, dan was het nog onmogelijk geweest dat ze die gebruikt zou hebben om de economische evolutie in pro-Vlaamse richting om te buigen. De Vlaamse voormannen waren er immers van overtuigd, dat de economie buiten het terrein van de overheid gelegen was. Zij waren gebonden aan de heersende opvattingen van hun tijd. Voor zover men deze kleine groep elite kan noemen, dient men haar als „contra”-elite te bestempelen, als een groep die de heersende ideologieën van de tijd deelde en zich slechts op een, zij het ook belangrijke punt van de heersende elite afscheidde, nl. het Vlaamse.

Het is trouwens merkwaardig vast te stellen langs welke weg deze V.B. ten slotte op het economische terrein belandde. Bewegingen breiden zich uit waar de wrijvingen voorhanden zijn. De grote massa van de Vlaamse bevolking ervoer tijdens het grootste deel van de 19^e eeuw geen taalspanningen. Slechts diegenen die van de Vlaamse landbouwers- en middenstandsklassen uit de maatschappelijke ladder bestegen, deden deze ervaring op, vooral wanneer dit gebeurde langs de weg van het middelbaar en universitair onderwijs. Om tot de leidende groep te gaan behoren moesten zij zijn taal overnemen. Hier ligt een sociologische oorzaak van de Vlaamse studentenbeweging. Haar doel, waaraan zij in het begin van de 20ste eeuw ook bredere lagen van de Vlaamse bevolking deelachtig wist te maken, werd de vernederlandsing van het middelbaar en hoger onderwijs, vooral dat aan de rijksuniversiteit te Gent. Zij wilde aldus de Vlaamse doeleinden bereiken door de vorming van een Nederlandstalige elite. Het werd geleidelijk duidelijker dat dit een veelzijdige elite moest zijn die ook de exacte en toegepaste wetenschappen tot haar domein moest maken en zo ook in het economische leven een plaats kon verwerven. In de geest van Lodewijk de Raet zou de Nederlandse universiteit van Gent Vlaamse ondernemers, „captains of industry”, voortbrengen. Het perspectief van de economie ging voor de V.B. open in de jaren die aan de Eerste Wereldoorlog voorafgingen. Het is waarschijnlijk dat dit vergemakkelijkt werd door een economische groei die zich toen begon af te tekenen in Vlaanderen, vooral in Antwerpen.

De verbinding tussen economie en V.B. had nog langs een andere weg tot stand kunnen komen, nl. via de sociale bewegingen. In feite was er sociale bewogenheid bij de meeste flamingantische voormannen aanwezig, en velen hebben in de sociale bewegingen ten slotte hun belangrijkste actieterrein

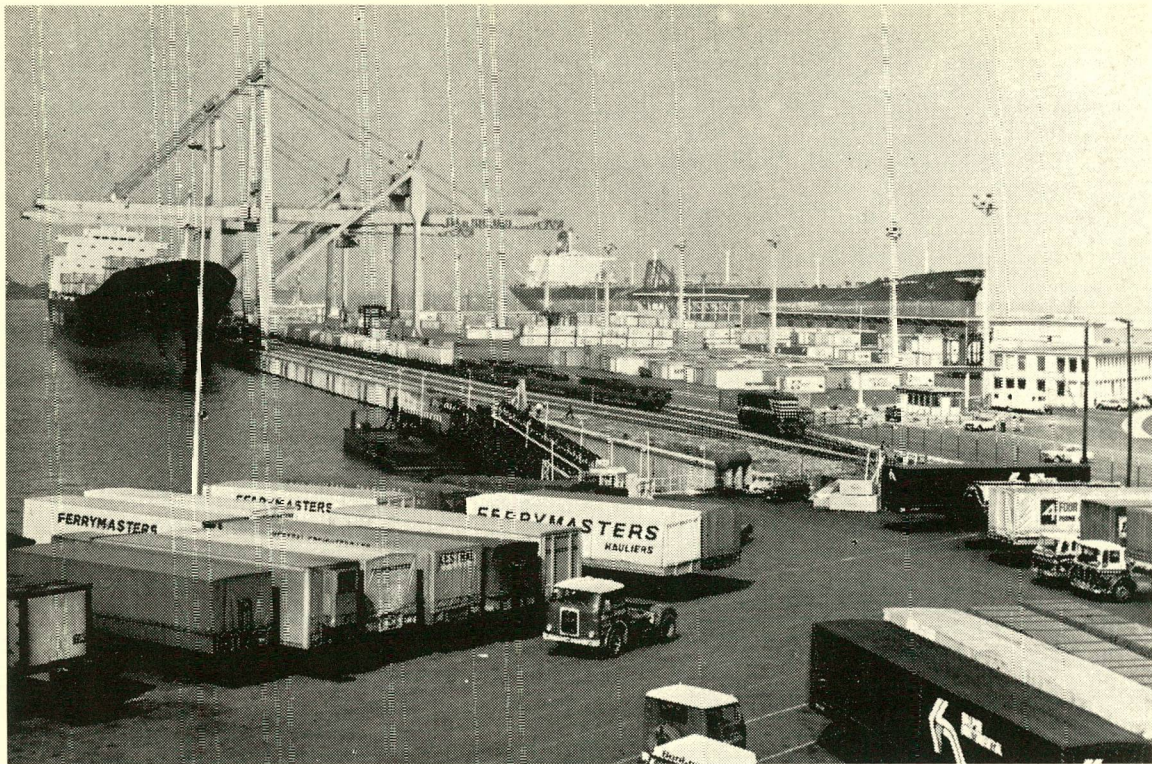

gevonden. Wij spreken in het meervoud, want ook de organisatie van de landbouw, waarmee de naam van de Belgische Boerenbond verbonden is, moet zeker als een sociale emancipatiebeweging beschouwd worden. De meest doordrijvende sociale beweging (wij laten hier nogmaals het daensisme vanwege zijn voorbijgaand karakter terzijde) was echter die van de socialistische vakverenigingen en partij. Zij richtten zich uitsluitend tot het industriële proletariaat, en hun samentreffen met de veel bredere groep van Vlaamse „kleine luiden” was slechts gedeeltelijk. Aanzienlijke mentaliteitsverschillen tussen socialisme en V.B. maakten de synthese nog moeilijker; integendeel werden controverse en oppositie bijna regel. Dit was minder het geval met de christelijke arbeidersbeweging, die zich meer verwant bleef voelen met een V.B., waarin de vrijzinnige inslag overigens verzwakte en de katholieke toenam. Indien een synthese tussen Vlaamse en sociale beweging tot stand moest komen, dan kon dit echter alleen met de volledige medewerking van de voorhoede van de sociale emancipatie, nl. die van de arbeiders, en wel de socialistische.

Zoals het nu was, werd de invloed van Lodewijk de Raet op het economisch denken van de V.B. overheersend. De wetenschappelijke waarde van zijn werk en de kracht waarmee hij zijn opvattingen verdedigde, mogen ons niet verhinderen deze opvattingen te situeren. In zijn geschiedfilosofie was hij elitist, in zijn economische theorie historicist, en in zijn politieke doelstellingen nationalist.

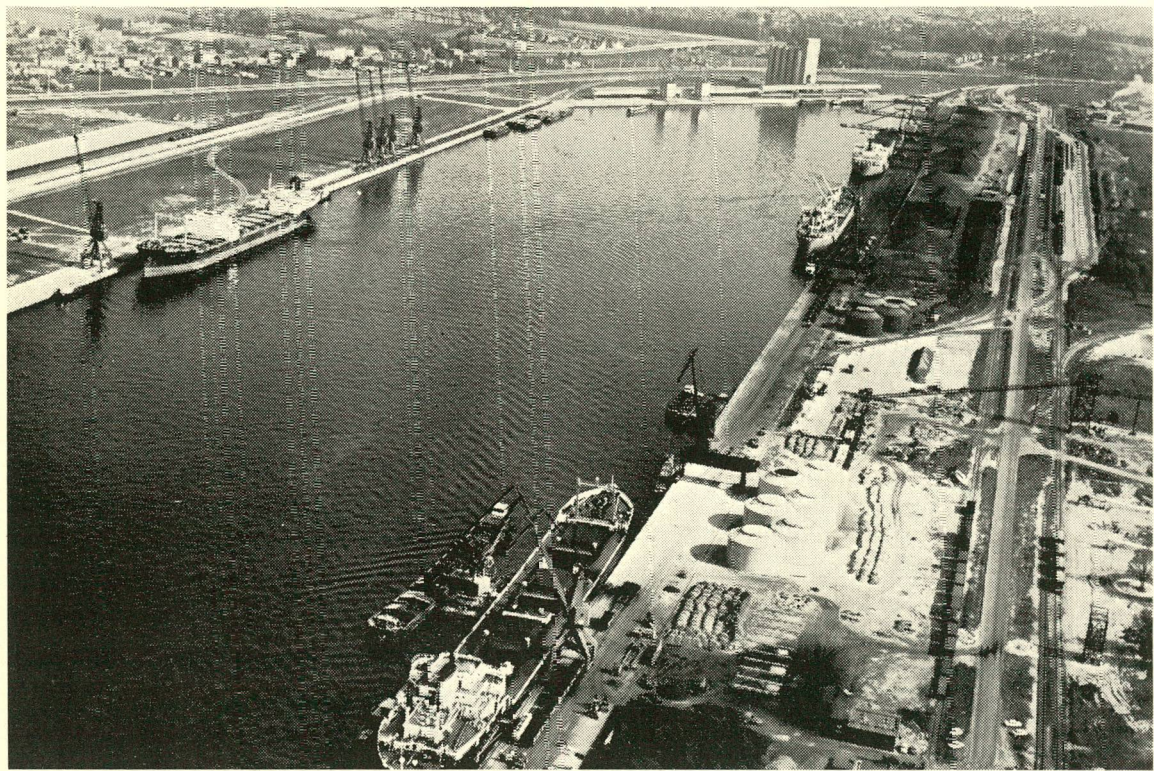
Na de Eerste Wereldoorlog kreeg De Raet des te meer het karakter van een leider en een ziener, doordat de evolutie hem in het gelijk scheen te stellen. Men heeft ongelijk een oorlog en een bezetting economisch te behandelen als een onderbreking, een periode van ontreddering waarna alles weer voortgaat zoals daarvoor. Tegenover de verarming van velen staat de verrijking van enkelen; oorlogsfortuinen hebben een grotere bestendigheid dan men meestal wil aannemen, maar het is begrijpelijk dat de betrokkenen hun ontstaan liefst met de mantel der vergetelheid bedekken. De mentaliteitsveranderingen als gevolg van een oorlog zijn nog belangrijker dan de wijzigingen in de bezitsverhoudingen. Hoe dan ook, na 1918 trad in het Vlaamse land plotseling een nieuwe en talrijke groep van ondernemers te voorschijn ten dele gegroepeerd in het in 1926 opgerichte Vlaams Economisch Verbond (als voortzetting in het Vlaamsch Handelsverbond, 1908-'14); dit verschijnsel deed zich in de meest uiteenlopende sectoren voor: de voedingsindustrie, het bouwbedrijf, de textielnijverheid, de metaalverwerking, het transport, het toerisme, de distributie, de ontspanning (bioscopen, uitgeverijen) en ten slotte de chemie, vertegenwoordigd door één enkele naam, maar dan ook een indrukwekkende. Het is opvallend dat ook de sociale organisaties zich in deze periode als particuliere ondernemers bevestigden, in de eerste plaats de Belgische Boerenbond, maar ook de Gentse socialistische Bank van de Arbeid. Trouwens, op het gebied van bank- en verzekeringswezen waren de Vlaamse initiatieven eveneens talrijk, al waren zij niet steeds even succesvol.

Deze economische expansie versterkte het Vlaamse zelfvertrouwen, zoals anderzijds een merkwaardige culturele opbloei hiertoe bijdroeg. Zij scheen de

De haven van Zeebrugge (containertransport).

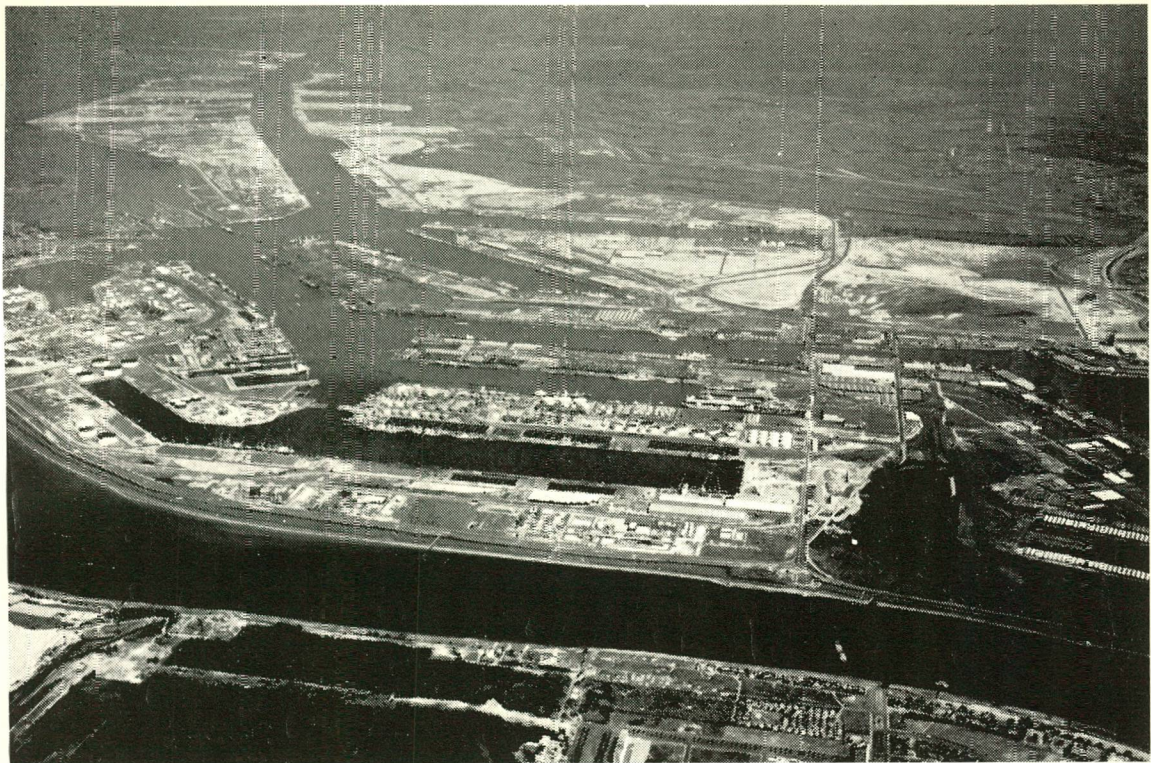

De haven van Gent (Sijpiedok)

gematigde Vlamingen in het gelijk te stellen, die van het vrije spel der natuurlijke krachten het bereiken van een Vlaamse meerderheidspositie in België verwachtten, nog slechts aan te vullen op politiek gebied met een behoorlijke taalwetgeving. Zoals het simplistisch werd uitgedrukt: indien de

Vlamingen rijk werden, zou al de rest van zelf komen. De machtsverhoudingen, ook in de economie, ontgingen de meesten. Het probleem kwam slechts voor de geest bij het bekijken van de „kolonisatie” van de Antwerpse en Limburgse Kempen door Waals-Brusselse chemische bedrijven en voor-

De haver van Antwerpen (noordelijk gedeelte).

Kolenmijn te Winters.ag (Linburg).

al ondernemingen op het gebied van steenkool-
productie.

De wereldcrisis na 1930 maakte ook in Vlaanderen
een eind aan deze euforie. Er waren de krachs,
waarvoor ook het Vlaamse land niet gespaard bleef.
De politieke V.B. ging mee op in de strijd tegen

de „geldmuur” en beseftte dat de financieële en economische macht in het land in niet-Vlaamse handen was gebleven. Deze toestand gaf een kans aan het socialisme, en wel in de moderne vorm die Hendrik de Man en zijn planeconomie eraan gaven. In het Vlaams-nationale kamp was eveneens de richting

dirigistisch, zij het dan in een corporatistische en anti-democratische ideologie.

Ook de bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog kan in de economische ontwikkeling niet als een intermezzo worden afgedaan. Zij maakte weliswaar een eind aan de autoritaire strekkingen in de V.B., ook op economisch gebied. De overwinning van de Verenigde Staten scheen de plaats van de economie in het maatschappelijk leven nog te bevestigen, en wel die van een vrije-markteconomie. Opnieuw won de opvatting terrein dat de economische expansie van het Vlaamse land van zelf politieke gevolgen zou hebben. Maar toch werd tevens aan de staat de opdracht gegeven voor de welvaart in te staan, in de eerste plaats door een volledige tewerkstelling. Eens te meer werden in de V.B. de algemeen geldende opvattingen op de Vlaamse situatie toegepast.

Dit was in het bijzonder het geval met de „space economics”, de school die de ruimtelijke aspecten van de economie onderzocht. De regionale welvaartsverschillen in het land bleken aanzienlijk, de regionale werkloosheid bleek van structurele aard te zijn. Regionale organen werden opgericht, meestal op initiatief van de provincies, om dit te verhelpen. Van 1959 af kwam er ook een regionale economische expansiewetgeving. De beweging voor economische decentralisatie kwam op gang; daarover is meer onder dat trefwoord (z. Economische decentralisatie) te lezen.

LODE CLAES